

En domares åtgärd att uppmana en åhörare att ta av sig sin huvudbonad vid en brottmålsförhandling

Anmälan

AA framförde i en anmälan klagomål mot Huddinge tingsrätt med anledning av att han som åhörare vid en huvudförhandling i brottmål uppmanades av rättens ordförande att ta av sig den kalott han bar. Han är muslim och bär kalott i enlighet med sin religion. När han kom in i rättssalen visade rättens ordförande honom med en gest att han skulle ta av sig kalotten, vilket han gjorde eftersom han blev rädd att en vägran skulle få negativa konsekvenser för hans far och bror som var tilltalade i målet.

Utredningen

Ärendet remitterades till tingsrätten för upplysningar och yttrande angående rådmannens åtgärd att säga till AA att ta av sig sin huvudbonad när denne kom in i rättssalen.

Tingsrätten (lagmannen BB) gav in ett yttrande till vilket var fogat upplysningar från rådmannen CC.

CC uppgav följande.

Huvudförhandlingen avsåg åtal mot tre personer för försök till utpressning. När de tilltalade intog sina platser vid förhandlingens början uppmanades de av mig att ta av sig sina kepsar. Uppmaningen åtlyddes utan några protester eller andra missnöjesyttringar. En kort stund efter det att förhandlingen påbörjats kom AA in i rättssalen och satte sig på åhörarplats. Jag uppmanade honom med en gest att ta av den huvudbonad han bar. Jag uppfattade huvudbonaden som en vit stickad mössa. AA tog av sig huvudbonaden utan protest eller annan missnöjesyttring.

Jag kände inte till att huvudbonaden hade den religiösa betydelse för AA som han angivit i sin anmälan till JO. För det fall AA upplyst mig om detta förhållande hade jag troligen låtit AA behålla huvudbonaden på under förhandlingen.

Under de mer än trettio år jag varit rättens ordförande vid olika domstolsförhandlingar har jag genomgående uppmanat manliga personer att ta av sig sina huvudbonader. Uppmaningarna har alltid åtlytts utan några missnöjesyttringar.

BB hänvisade till CC:s yttrande och anförde därutöver följande.

Av yttrandet framgår att den kränkning som AA anser sig utsatt för hade kunnat undvikas om denne hade upplyst om huvudbonadens religiösa innebörd.

Min bedömning är att religiösa symboler skall tillåtas i rättssalen så länge inte ordning eller säkerhet eftersätts. Det ankommer emellertid – enligt rättegångsbalken – på ordföranden i det enskilda målet att slutligen avgöra vad som skall tillåtas eller inte.

I ett beslut den 20 september 2006 anförde *chefsJO Melin* följande.

Bedömning

Domstolsförhandlingar är som huvudregel offentliga, vilket innebär att allmänheten har fritt tillträde till dem (se bl.a. 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen och artikel 6 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, EMRK).

Enligt 5 kap. 9 § första stycket rättegångsbalken (RB) ankommer det på rättens ordförande att upprätthålla ordningen vid rättens sammanträden och att meddela de föreskrifter som behövs. Han får utvisa den som stör förhandlingen eller på annat sätt uppträder otillbörligt.

Det går inte att ställa upp några allmängiltiga regler för i vilka fall det bör ske ett ingripande. Vad som skall anses vara ordningsstörande eller innebära ett otillbörligt beteende i rättssalen måste i stället bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet (se *Fitger, Rättegångsbalken, del 1, s. 5:16 f.*). Det vilar således ytterst på rättens ordförande att i varje enskilt fall bedöma om ett ingripande av ordningsskäl bör ske.

Även en persons klädsel kan i och för sig aktualisera en tillämpning av paragrafen (a.a. s. 5:16 b). Förre chefsjustitieombudsmannen Claes Eklundh har i ett beslut uttalat att i principen om förhandlingsoffentlighet ligger bl.a. att åhörare självfallet i princip kan vara klädda som de själva önskar. Han konstaterade emellertid vidare att bestämmelsen bör kunna tillämpas även i sådana fall där en åhörare är klädd – eller oklädd – på sådant sätt att det med fog kan göras gällande att han därigenom stör ordningen i rättssalen, men framhöll att det här inte kan vara fråga om annat än fall av ren undantagskaraktär. Det kan exempelvis bli aktuellt att visa ut en åhörare ur rättssalen om hans klädsel är av sådant slag att den skulle kunna medföra ansvar för förargelseväckande beteende eller hets mot folkgrupp (JO 1998/99 s. 53).

JO:s beslut visar att det inte är möjligt att med stöd av 5 kap. 9 § RB meddela vilka föreskrifter som helst. Rätten att meddela föreskrifter inskränker sig till situationer där det är fråga om mer konkreta eller tydliga hot mot ordningen i rättssalen såsom att rätten t.ex. förbjuder klädsel vars bärande är straffbart (Henrik Edelstam, *Offentlighet och sekretess i rättegång, s. 236*).

Att en person bär huvudbonad i rättssalen kan också enligt min mening endast i undantagsfall betraktas som en sådan ordningsfråga som omfattas av bestämmelserna i 5 kap. 9 § RB. Det saknas således normalt rättsligt stöd för en ordförande att begära att en person tar av sig huvudbonaden i rättssalen.

Detta innebär emellertid inte att en ordförande är förhindrad att be den som är närvarande i rättssalen att t.ex. ta av sig en huvudbonad. Det får nämligen anses följa av allmän sedvänja att i vart fall män tar av sig huvudbonader inomhus, under förutsättning att det inte är fråga om en huvudbonad med exempelvis religiös innebörd. Det gäller av hävd inte minst i sådana sammanhang som i särskilt hög grad bör präglas av lugn och värdighet, t.ex. domstolsförhandlingar. Jag har därför i princip inte någon invändning mot att rättens ordförande ber en man som – i strid med vad som får anses följa av denna sedvänja – bär en huvudbonad i rättssalen att ta av sig den. Om personen inte vill efterkomma önskemålet kan emellertid, mot bakgrund av mitt ovan förda resonemang, någon sanktion från rättens sida inte följa. Jag vill samtidigt understryka att en person som bär en huvudbonad med religiös innebörd naturligtvis inte skall uppmanas att ta av sig denna i rättssalen. Det finns skäl att erinra om det skydd för religionsfriheten som ges i 2 kap. regeringsformen och artikel 9 EMRK.

När det gäller det nu aktuella fallet var det således fel att uppmana AA att ta av den huvudbonad han bar. CC har emellertid uppgett att han inte kände till att huvudbonaden hade en religiös innebörd. Jag finner därför inte anledning att rikta någon kritik mot hans agerande vid huvudförhandlingen. Rent allmänt vill jag dock framhålla att rättens ordförande inte bör be någon som bär en huvudbonad att ta av sig denna med mindre att det framstår som uppenbart att denna saknar religiös innebörd. Jag vill i detta sammanhang erinra även om bestämmelsen i 2 kap. 2 § regeringsformen som föreskriver att varje medborgare gentemot det allmänna är skyddad mot tvång att ge till känna sin åskådning i bl.a. religiöst hänseende.